

«La càrrega» i la «Sobrecàrrega»

Text > JOAN SALA

Fotos > SALVADOR COMALAT

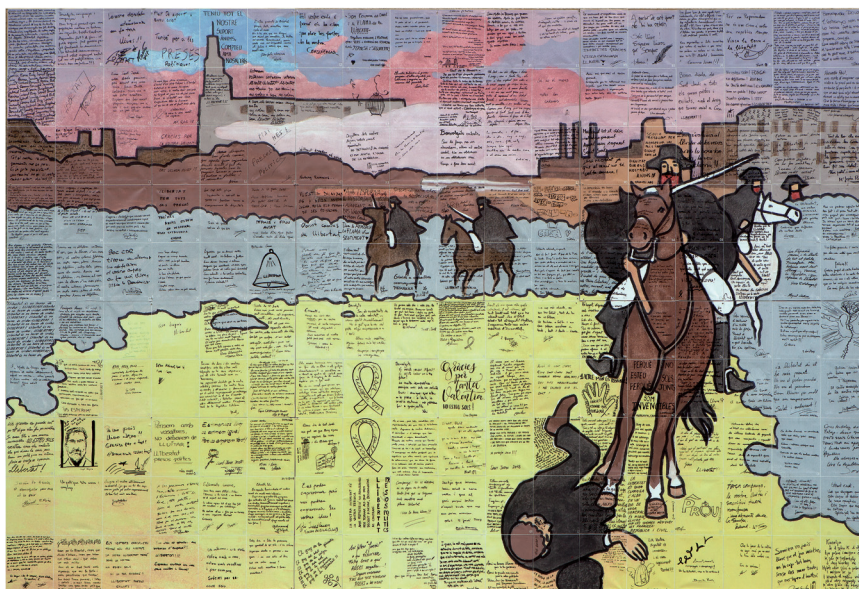
La Sala Oberta del Museu de la Garrotxa ha acollit aquest estiu l'exposició titulada «La càrrega o la violència de l'Estat contra el poble», títol ben expressiu, amb la qual, a partir del quadre de Ramon Casas, es vol denunciar la repressió que exerceixen els estats. Paral·lelament, al pati de l'Hospici, s'hi exposen, fins al festival Lluèrnia, al novembre, les reinterpretacions que n'ha fet l'Assemblea d'Artistes de la Garrotxa, amb el nom de «Sobrecàrrega». Una mostra d'un gran interès.

En una de les sales permanents del Museu de la Garrotxa d'Olot hi ha un quadre excepcional. És un oli sobre tela de grans dimensions –fa 298 x 470 cm–, de Ramon Casas, titulat *La càrrega*. El motiu pel qual es troba a Olot és atzarós. A començaments del segle xx estava dipositat al Museu d'Art Modern de Madrid, i sembla que des dels estaments governamentals no es veia clar que la pintura fos mostrada públicament donada la contundència del tema, d'una considerable violència. S'hi observa com la Guàrdia Civil carrega contra una munió de manifestants, d'entre els quals sobresurt en un primer terme un guàrdia a cavall amb actitud d'agredir un home de cabells blancs caigut al terra d'una gran esplanada buida, al fons de la qual hi ha altres guàrdies civils també a cavall reprimint la manifestació.

El poc interès que despertava la tela a les autoritats pel missatge inherent i les oportunes pressions de l'escultor olotí Miquel Blay, que era membre del Patronat del Museu Nacional d'Art Modern de Madrid, propietari de l'obra, van fer possible la Reial ordre de 17 de desembre de 1919, per la qual es concedia la cessió en dipòsit del quadre esmentat al llavors anomenat Mu-

>> Claudi Casanovas, 11 enxanetes. 2018. Fotomuntatge sobre tela, 298 x 470 cm.

>> Obra col·lectiva, Escriu-me! 2018. Fotomuntatge sobre tela, 298 x 470 cm.

seu Biblioteca d'Olot. Van creure que la població garrotxina era la idònia per tenir la tela proscriu ja que tenia un museu que quedava molt lluny de la capital del regne i també dels centres

potencialment conflictius per reivindicacions socials.

El context de la tela

Tot i que la data que figura en la tela

>> Servand Solanilla, Abans de la càrrega. 2018. Fotomuntatge sobre tela, 298 × 470 cm.

>> Pere Noguera, Acció confrontació. 2018. Fotomuntatge sobre tela, 298 × 470 cm.

sigui el 1903, Casas la va començar a pintar l'any 1899, amb la intenció de presentar-la l'any 1900 a l'Exposició Universal de París. Però en realitat no ho va poder fer ja que estava inacabada. El 1903, impactat per les cruentes mobilitzacions obreres que s'havien produït a Barcelona l'any anterior, va decidir presentar-la al Salon des Beaux Arts de París amb el títol *Barcelona 1902*, en record dels fets esdevinguts. L'any 1904 es va exposar a Madrid, a l'Exposició General de Belles Arts i Indústries Artístiques, on va ser premiada amb la medalla de primera classe, i l'Estat espanyol va decidir adquirir-la i dipositar-la al Museu d'Art Modern, on, recordem, mai va ser exposada.

És una tela que crida l'atenció per inusual en molts aspectes: per una ban-

da, perquè en l'extensa obra de Casas no hi figuren pintures de temàtiques socials, i, de l'altra, perquè la lluita de classes era un tema poc present en l'art del tombant de segle a Catalunya, però, tot i així, aquesta pintura n'ha acabat essent una de les representacions més importants i significatives.

És sabut que amb el canvi de segle es van viure unes grans mobilitzacions obreres en diverses poblacions catalanes, de les quals va ser especialment coneguda la de Barcelona de l'any 1902, que reclamava la jornada laboral de nou hores i que va parilitzar totalment la ciutat. Sembla que hi van participar uns 80.000 treballadors, la mobilització obrera més gran que fins aleshores s'havia fet a Europa. El govern va respondre molt durament,

decretant l'estat de guerra i ordenant una dura repressió a càrrec de la Guàrdia Civil, amb el resultat oficial de 12 morts i molts ferits i detinguts. La denúncia que figura en la pintura de Casas és molt expressiva.

Les reinterpretacions

Des de l'abril del 2018 cada mes es col·loca una tela de les mateixes grans dimensions que l'obra original de Casas a la façana principal de l'Ajuntament d'Olot, unes creacions personals de diferents artistes a partir del quadre esmentat, iniciativa promoguda per l'Assemblea d'Artistes de la Garrotxa.

La primera Assemblea d'Artistes d'aquesta comarca es va fundar l'any 1976, després de la mort de Franco. Van ser uns moviments actius apareguts en altres poblacions del país i en diverses ciutats gironines. Encara que entre aquella Assemblea i la reconstituïda el 2017 hi pot haver punts comuns, difereixen tant en objectius com en l'organització.

La voluntat de l'actual Assemblea és la lluita democràtica pel dret a l'autodeterminació i la denúncia de la vulneració dels drets fonamentals que es viu actualment a Catalunya. Aquesta Assemblea està integrada al col·lectiu Artistes per la República, que té representants en diferents comarques catalanes, tot i que sembla que la delegació olotina és la que porta una trajectòria més dinàmica. Els protagonistes són artistes plàstics i visuals, però també dissenyadors i fotògrafs, sense un perfil ideològic uniformador, que han fet unes reinterpretacions amb el títol genèric de «Sobrecàrrega», obres que han resultat molt creatives i algunes molt sorolloses per la contundència del seu missatge.

Hi ha hagut pressions a tots nivells per retirar-les i per no deixar-ne col·locar de noves en un lloc tan emblemàtic, on grups polítics i persones s'han sentit al·ludits. L'actitud d'alguns grups de ciutadans ha estat menyspreable, ja que han pressionat els polítics perquè no permetessin tenir la pintura a la façana de la casa de la vila, i també l'han patit els funcionaris municipals que agafaven el telèfon, els quals han hagut de sentir insults d'una minoria insolent. No s'ha fet cas de cap pressió excepte dels requeriments de la Junta Electoral durant les dues darreres

campanyes electorals. L'abril d'enguany, en les eleccions generals, s'ha hagut de tapar amb un plàstic negre l'obra *El judici*, on surten representats els jutges del Procés i el cap de l'estat com a gran protagonista. El maig, per les municipals, van treure el fotomuntatge on el protagonista era un pot de Fairy.

En diverses teles s'hi han reproduït les cares de dirigents estatals amb actitud agressiva, muntats damunt del cavall del guàrdia civil de Ramon Casas. Aquest mateix cavall i el guàrdia corresponent han servit per enarborar una bandera d'un partit polític, imatge d'un indubtable impacte ciutadà. Hi ha hagut un seguit d'obres d'una denúncia incontestable i s'ha produït alguna

agressió a les teles, com era d'esperar, aprofitant la nocturnitat; una mostra palpable que les obres d'art poden ser una important font de reivindicació i denúncia, com ho han estat al llarg de la història.

Totes aquestes teles estan exposades al pati central de l'edifici de l'Hospici, com ho va estar l'exposició temporal de la Sala Oberta titulada «La càrrega o la violència de l'Estat contra el poble», on es reflexiona sobre les agressions patides pels ciutadans en molts països, amb especial atenció vers les darreres accions de la policia estatal en motiu del referèndum de l'1 d'octubre.

L'objectiu dels organitzadors és continuar produint mensualment una nova creació, que des de l'abril de 2018

ja són una colla, on, a més d'artistes locals, n'han participat d'altres llocs del país. Hi ha la voluntat d'anar fent noves «Sobrecàrregues» mentre no varïï la situació dels presos polítics i exiliats i de generar un conjunt de produccions de gran interès documental.

Cada creació va acompanyada d'un text, escrit per l'artista. Tot seguit en fem un resum, que complementa les vuit reinterpretacions reproduïdes en aquestes pàgines.

11 enxanetes

Fotomuntatge de Claudi Casanovas que aprofita l'escenari de *La càrrega*, on hi ha el ciutadà a terra atrapat pel guàrdia civil, i dona el protagonisme a un nen amb l'estelada i a les grans festes nacionals de la diada, la Via Catalana, l'1 d'Octubre... Una gentada, com una pinya casteller, s'escampa per tot el país, fent córrer i alçant els enxanetes. Entremig hi trobem Jordi Sànchez, Jordi Cuixart, Oriol Junqueras, Carles Puigdemont, Joaquim Forn, Toni Comín, Clara Ponsatí, Lluís Puig, Meritxell Serret i Anna Gabriel. La llibertat, fent pinya entre tots, vencerà la repressió.

Després d'Olot, la tela va ser exposada a Sant Cugat del Vallès i de nit la van malmetre. La que reproduïm és una nova impressió.

Escriu-me!

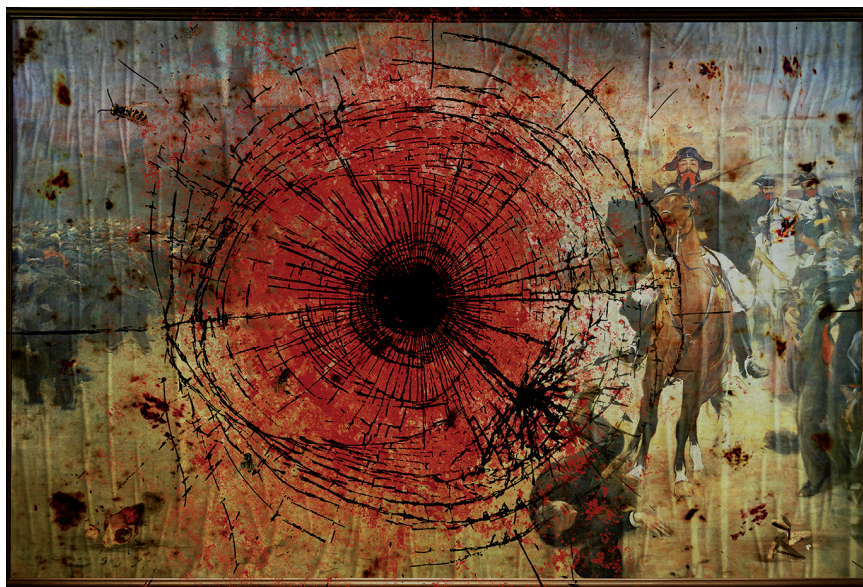
En aquesta obra col·lectiva les 16 persones que viuen (o malviuen) lluny de casa, 9 a les presons castellanes i 7 a l'exili, han de suportar heroicament una sobrecàrrega duríssima que marcarà profundament la seva vida. La privació de llibertat en aquestes circumstàncies de falta de garanties jurídiques i de vulneració de drets fonamentals, garantits sobre el paper en tot estat democràtic, només es pot superar gràcies a les mostres de suport popular. Sobre un dibuix simplificat de *La càrrega* realitzat per Ester Jaume, 118 persones van escriure cartes als presos i exiliats sobre el retall de lona de PVC que els va tocar. Cada peça ha estat retratada individualment pel fotògraf Enric Roca, i la imatge global, recomposta pel col·lectiu Artistes de la Garrotxa sobre sis panells de fullola muntats sobre un bastidor.

Abans de la càrrega

Servand Solanilla és l'autor d'aquest

>> Jaume Bach, *El PSC i el 155*. 2018. Fotomuntatge sobre tela, 298 × 470 cm.

>> Ferran Garcia, *Una possible interpretació*. 2018. Fotomuntatge sobre tela, 298 × 470 cm.

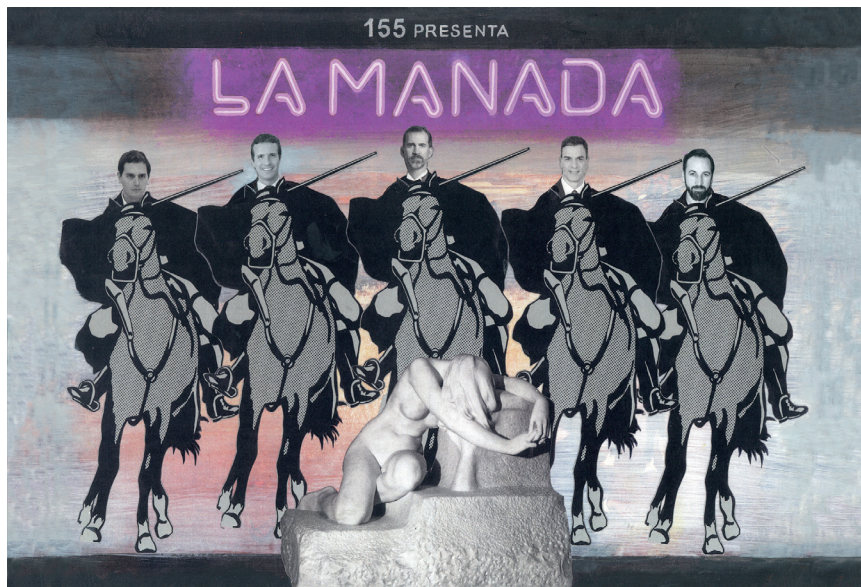
fotomuntatge que parteix del buit pertorbador que Ramon Casas deixa en l'immens i lluminós primer terme. Es podria dir que la pintura té per únic objectiu fer-nos sentir aquest buit i que tota la composició gravita al seu entorn. L'estampida sobtada acaba amb la desfeta dels cossos en la seva fugida. Ramon Casas salva de la descomposició l'home en escorç, caigut davant del cavall, com una manera d'individualitzar la indefensió i la humiliació. *Abans de la càrrega* és el resultat d'un desplaçament temporal enrere, uns moments abans de la dispersió. Amb la voluntat de romandre en el temps cronològic de la pintura, es fa ús del Ramon Casas retratista, en un exercici de recuperació simbòlica dels manifestants: dels cossos, de les cares i de les poses en actitud de reafirmació de la presència. Un ple fins a la bandera que, tot i així, no pot fer-nos oblidar el buit que hi ha uns fotogrames més enllà en direcció a la pintura original.

Acció confrontació

Pere Noguera fa quatre reproduccions, dues en color i dues en blanc i negre, de la imatge de la càrrega de Ramon Casas. Esferes com a referents de joc, botxes de ferro massís caracteritzades amb incisions circulars que les determinen i diferencien i que també són referència de posició-lloc i de la identitat i visió de cada jugador.

El PSC i el 155

Jaume Bach és l'autor d'aquest discurs. (29/10/2017) PSC, PP i Cs, junts a la manifestació convocada per Societat Civil Catalana. Els seus principals líders han fet palès el seu suport i la seva complicitat amb les decisions del govern de Madrid. El primer secretari del PSC, Miquel Iceta, ha refusat la declaració d'independència aprovada pel Parlament català. (28/11/2017) El PSC vota directament per primer cop el 155 al Congrés. Els diputats socialistes catalans no han fet com Montilla al Senat i s'han sumat al PSOE, al PP i a Cs en contra de derogar la suspensió de l'autogovern. Sense la complicitat del PSC mai no hauria estat possible ni el 155, ni la supressió de l'autonomia i no hi hauria hagut empresonaments. (30/4/2018) El PSC donaria suport a un altre 155 si no es respecta la llei. El secretari d'organització del PSC ha avisat que, si els partits independentistes

>> Quim Domene, La Manada. 2019. Fotomuntatge sobre tela, 298 x 470 cm.

>> Col·lectiu Matraca, El judici. 2019. Fotomuntatge sobre tela, 298 x 470 cm.

incompleixen de nou la llei, votaran a favor de mantenir l'article 155. Aquests són només tres dels comentaris sobre el PSC i la seva relació amb el 155 aplegats als mitjans de comunicació. No són els únics; n'hi ha molts més.

Una possible interpretació

Ferran Garcia ha escrit en el seu text «A POR ELLOS!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!». La simulació de vidre trencat i la superfície vermella virtual actuen com una pantalla transparent fora de la pintura, un marc extern de visió. Les esclatxes i el vermell arriben fins al marc de la pintura, i més enllà. Surten a l'exterior. Als carrers de tots els temps i llocs. És un marc que ens posem voluntàriament

davant dels ulls perquè coneixem ja el tema. Un prejudici? Un judici? Una conclusió? La guerra constitueix, per tant, un acte de força que es du a terme per obligar l'adversari a acatar la nostra voluntat. La perspectiva que s'usa a la pintura té tres parts principals: la primera tracta de la disminució que fa a la mida dels objectes a diferents distàncies; la segona, de la disminució dels colors, i la tercera, de l'enfosquiment i confusió de contorns que sobrevé a les figures vistes des de diferents distàncies.

La Manada

Quim Domene va fer l'any 1981 la sèrie *La càrrega*, un exercici plàstic entorn

d'una imatge en què la figura central del repressor muntat a cavall es transformava en el representant del poder jeràrquic i opressiu, residu del franquisme i del poder únic, que en els moments històrics de la transició es reencarnava disfressat de democràcia. Les imatges mostraven un seguit d'esdeveniments que van culminar en l'intent de cop d'estat de Tejero i companyia. A la sèrie, en aquell moment la imatge del guàrdia civil estava representada per Adolfo Suárez, Leopoldo Calvo-Sotelo i l'entrada d'Espanya a l'OTAN, els bisbes contra el divorci, el cas de l'oli de colza, el tinent coronel de la Guàrdia Civil Tejero, els generals Milans del Bosch i Armada, el rei Joan Carles I, etc.

Trenta-set anys més tard s'ha utilitzat la mateixa imatge en blanc i negre amb el llenguatge de l'art pop d'aquell moment per transformar la figura del repressor muntat a cavall en els protagonistes de la nostra desgraciada història actual. En una primera versió de fa dos anys, la imatge estava representada pels líders dels partits polítics que van aplicar l'article 155 i van anul·lar l'autogovern de Catalunya. Ara, algun dels seus protagonistes ha canviat, però l'esperit de La Manada continua intacte.

La Manada representa el mite del *macho ibérico* i la fatxenderia d'una rànquia classe política que es resisteix a desaparèixer. El fanfarró perdonavides, amb màster o sense, és una espècie animal que ha aflatat en la política i que es creu amb el dret d'arrasar tot allò que no és del seu curt ideari polític: el dret a la llibertat d'expressió, a l'autodeterminació, a la diversitat lingüística, a la memòria històrica, a la justícia social i, sobretot, a la igualtat i a l'acceptació de tota mena de gèneres. Catalunya, en femení, està representada per la geografia corporal d'una de les imatges més representatives d'aquest país maltractat: l'escultura *El desconsol*, de Josep Llimona, que presideix el símbol més important de Catalunya: el Parlament. Les corts autèntiques d'un estat sobirà.

Aquesta obra va patir una agressió de nit en forma d'un gran tall a la part inferior de la tela.

El judici

Fotomuntatge del col·lectiu Matraca, format per Jordi Bosch, Fermí Varnés i Sumpta Negre, amb imatges de *La càrrega* de Ramon Casas que reves-

teixen un espai on es recrea l'escena del quadre de Gerard David, *El judici de Cambises*, de 1498, que consisteix en la representació d'una execució pública per escorxament i en la qual el col·lectiu Matraca substitueix, en part, els retrats originals pels retrats dels set jutges del Tribunal Suprem més la del Borbó, jutge suprem. L'escenari es completa amb el cortinatge, les bambolines i els medallons, que ens recorden tant un teatre com les sales del Tribunal Suprem. L'escena, d'una crueltat absoluta i a la vegada d'una impertorbable fredor, expressa l'essència de la tortura, extrema violència embolcallada de lleis i raonaments. En el medalló central hi podem llegir la cantilena, autojustificant i autocomplaent, que

En diverses teles s'hi han reproduït les cares de dirigents estatals amb actitud agressiva

se'ns repeteix constantment: «Estado de derecho». Aquest treball, amb el joc de les banderes, els vestits i els nous personatges, porta la violència del quadre original al pla simbòlic de la violència de l'Estat espanyol contra l'autodeterminació de la nació catalana. Atmosfera barroca, angoixant, d'èpoques passades, pomposes i decadents, marca «España», inclosos els seus tribunals.

>> Ramon Casas, La càrrega. 1903. Oli sobre tela, 298 x 470 cm.

>> El pati de l'Hospici amb els quadres de les reinterpretacions dels artistes.